

Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу за комплексною освітньою програмою для дошкільних навчальних закладів «Світ дитинства».

*Нечипорук Н.І., завідувач відділу
дошкільної освіти кафедри
педагогіки і психології дошкільної та
початкової освіти*

Видатний педагог В.О.Сухомлинський наголошував: «Дитинство – особливий етап розвитку людини, що передує дорослості; характеризується інтенсивним розвитком організму і формуванням вищих психічних функцій та процесів; період адаптації індивіда до життя, найвідповідальніший період людського життя: “не підготовка до майбутнього дорослого життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя».

Концептуальні положення державної політики щодо дошкільного дитинства висвітлено у відповідних документах останніх років: у Законах України “Про дошкільну освіту”, “Про охорону дитинства” , «Про соціальну роботу з дітьми і молоддю», у Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року та інших нормативно-правових актах.

Зміст освітньої роботи у дошкільних навчальних закладах різних типів та форм власності має відповідати основним концептуальним засадам Базового компонента дошкільної освіти як Державного стандарту дошкільної освіти в Україні, оскільки цим нормативним документом визначено державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини шести років перед її вступом до школи; передбачено оволодіння змістом дошкільної освіти впродовж усього періоду дошкільного дитинства; визнано цінність кожного вікового етапу для особистісного розвитку за умови повної реалізації дитиною своїх потенційних можливостей. Базовий компонент дошкільної освіти реалізується програмами та навчально-методичним забезпеченням, що затверджуються Міністерством освіти і науки України.

Саме комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів «Світ дитинства» (науковий керівник А.М. Богуш) створена для реалізації вимог Базового компонента дошкільної освіти України і рекомендована Міністерством освіти і науки України (лист МОН від 26.06.2015р. №1/11-8964).

Метою програми є: забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її психічного і фізичного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного, предметного й соціального довкілля, до самої себе, формування механізмів соціальної

адаптації, набуття освітніх компетенцій, реалізація творчого потенціалу дитини в різних видах діяльності.

Основне завдання програми «Світ дитинства» - надання допомоги педагогам дошкільних навчальних закладів у здобутті дошкільної освіти дітьми згідно з вимогами Базового компонента дошкільної освіти відповідно до їх віку та індивідуальних особливостей розвитку.

Концептуальними засадами програми «Світ дитинства» стали історичні та сучасні надбання вітчизняної, зарубіжної дошкільної педагогіки та дитячої психології, що виражені у таких ідеях:

- визнання самоцінності дошкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості;
- збереження дитячої субкультури;
- створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей;
- пріоритет повноцінного проживання дитиною сьогодення у порівнянні з підготовкою до майбутнього етапу життя;
- повага до дитини, врахування індивідуального особистого досвіду дошкільника;
- компетентнісний підхід до розвитку особистості, збалансованість набутих знань, умінь, навичок, сформованих бажань, інтересів, намірів та особистісних якостей і вольової поведінки дитини;
- надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними;
- формування у дітей цілісної, реалістичної картини світу, основ світогляду.

Організуючи навчально-виховну роботу з дітьми за програмою «Світ дитинства», педагогам слід враховувати дидактичні принципи, які лежать в її основі: природовідповідність змісту та організації навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку; науковість змісту; активність, систематичність та послідовність щодо оволодіння в елементарній формі надбаннями науки та культури; системність у визначенні завдань та змісту навчально-виховного матеріалу; зв'язок із життям дитини та її практичною діяльністю; доступність, самостійність, наочність; єдність конкретного і абстрактного тощо.

Враховуючи самоцінність та унікальність дошкільного дитинства, провідним принципом побудови програми «Світ дитинства» обрано принцип дитиноцентризму, покликаний зберегти дитячу субкультуру, максимально наблизити зміст навчання, розвитку і виховання дитини до її вікових, сутнісних характеристик, потенційних можливостей і здібностей, з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини.

Слід зазначити, що унікальність і самобутність дошкільного дитинства зберігається за умови гуманістичного навчання і виховання, центрованого на світі дитинства. Педагоги, які обрали для роботи програму «Світ дитинства», мають враховувати, що принципи дитиноцентризму підпорядковуються інші принципи, які визначають систему взаємин вихователя з дитиною у навчально-виховному процесі, а саме:

- принцип рівності – світ дитинства і світ дорослих є повністю рівноправними частинами людського буття, їхні “переваги” і “недоліки” гармонійно доповнюють один одного; світ дитинства і світ дорослих є рівноправними учасниками спілкування, обміну думками, мовленнєвої взаємодії, з урахуванням пропозицій і думки кожного учасника спілкування; принцип рівності дає змогу кожному партнерові самовиразитись у спілкуванні, забезпечує суб’єкт-суб’єктний принцип взаємодії вихователя і дітей, персоніфіковану відкриту манеру спілкування;
- принцип співіснування – світ дитинства і світ дорослих мають підтримувати взаємний суверенітет: діти не повинні страждати від дій дорослих, якими б умотивованими вони не були;
- принцип свободи – світ дорослих має вилучити всі види контролю над світом дитинства (окрім збереження життя та здоров’я), надати світу дитинства можливість обирати свій шлях;
- принцип співрозвитку – розвиток світу дитинства є паралельним процесом до розвитку світу дорослих. Мета розвитку людини гармонізація зовнішнього та внутрішнього “Я”;
- принцип єдності – світ дитинства і дорослих не створюють двох розподілених світів, що мають межі переходу, вони становлять єдиний світ людей;
- принцип прийняття – кожна людину (дитину) інші повинні приймати такою, якою вона є, безвідносно до норм, оцінок дорослості та дитячості;
- принцип неперервності, наступності і перспективності дошкільної і початкової ланок освіти;
- принцип комфортності розвитку дитячої особистості.

Методологічними і теоретичними засадами побудови програми “Світ дитинства” виступив компетентнісний підхід у визначенні освітніх і змістових ліній програми. Враховуючи вік дітей, кінцевий результат засвоєння знань, умінь і навичок дітьми з кожної освітньої лінії передбачає сформованість у них відповідних компетенцій (предметно-змістових знань, умінь і навичок). При цьому, компетенцію розуміємо як вимогу, норму, наперед задану Базовим компонентом дошкільної освіти, варіативними і комплексними програмами, до освітньої підготовленості дитини дошкільного віку з кожної освітньої лінії, сформованість у неї відповідних предметних знань (обізнана, знає, розуміє), умінь і навичок

(уміє, виконує). Набуті компетенції є одним зі складників дошкільної зрілості випускника дошкільного навчального закладу. (На відміну від поняття “компетентність”, яка є інтегральною характеристикою, особистісною рисою людини і передбачає наявність не тільки сформованих знань, умінь і навичок, а й результатів неформальної освіти, набутого життєвого досвіду, сформованих ціннісних орієнтацій, настанов, які визначають здатність практично діяти, застосовувати набутий успішний досвід, практично діяти в певній сфері).

Саме тому програма «Світ дитинства» на основі компетентнісного підходу визначає завдання і зміст розвитку дитини віком від трьох до шести років і побудована відповідно до вікових можливостей дітей. Педагоги мають спрямовувати навчально-виховний процес на досягнення дітьми соціально закріпленого результату (заданої норми, вимог до розвиненості, навченості та вихованості дитини). Для цього педагогу необхідно зосередитися на:

- чіткому визначенні засвоєних дитиною змісту освітніх ліній (знає, обізнана, розуміє, вміє, усвідомлює, здатна, дотримується, застосовує, виявляє ставлення, оцінює);
- орієнтуванні на цілісний і загальний розвиток дитини,
- усвідомленні важливості закладання у кожній віковій групі фундаменту для набуття у подальшому спеціальних знань та вмінь;
- спрямованості на головні лінії розвитку фізичного, психічного та морально-духовного здоров'я, особистісних цінностей, емоційної сприйнятливості та розвитку індивідуальності дитини.

Програма «Світ дитинства» укладена за такою структурою: передне слово, слово про програму, вікові групи. Розділи програми для кожної вікової групи відкриває «Психологічна характеристика особистості дитини», що містить стислу, але цінну інформацію для педагогів за напрямками, які вперше подано у програмах такого типу: морфологічна зрілість; адаптивна поведінка, соціальна ситуація розвитку, образ-Я, специфічно дитячі види діяльності, психологічні досягнення (новоутворення) кожного віку тощо. У психологічній характеристиці кожного віку розкриваються також особливості, які доцільно враховувати педагогові при реалізації змісту програмового матеріалу за освітніми лініями. Завершує психологічний портрет дитини примітка для педагогів «Зверніть увагу», яка націлює дорослих на бережне ставлення до дитини з урахуванням даних психолого-педагогічної науки про особливості та вразливість дітей цієї вікової категорії за принципом «не нашкодити». Далі розкриваються завдання педагогічної діяльності та її зміст за освітніми лініями, визначеними Базовим компонентом дошкільної освіти: «Особистість дитини»,

«Дитина в соціумі», «Дитина у природному доквіллі», «Дитина у світі культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини».

До структури програми внесено: список літературних джерел, що були використані авторами-укладачами і які у подальшому можуть бути опрацьовані педагогами з метою самоосвіти; словник термінів, використаних у тексті програми, для кращого усвідомлення педагогами наукового тексту програми, особливо щодо психологічної характеристики віку. До структури програми також входить важливий розділ «Організація взаємодії з батьками в умовах дошкільного навчального закладу», в якому розглядається зміст педагогічної діяльності за напрямками: інформаційно-аналітичний, пізнавальний, наочно-інформаційний, дозвіллевий.

Комплексна освітня програма «Світ дитинства» містить низку логічно та послідовно викладених завдань розвитку, навчання і виховання у дітей соціально-психологічної готовності до шкільного життя за умови формування у них вміння вибудовувати взаємини з близькими людьми у родині, вихователями та іншими дорослими у дошкільному закладі, окремими дітьми та однолітками групи як спільнотою.

Доцільно зауважити, що механізм реалізації вимог Базового компоненту дошкільної освіти передбачає використання не тільки програми «Світ дитинства», а й цілого комплексу навчально-методичних розробок, гуманістично спрямованих технологій, що забезпечать якісний рівень підготовки кожної дитини до школи відповідно до вимог та критеріїв дошкільної зрілості.

Безперечно, що завдання, які визначені програмою «Світ дитинства», потрібно реалізовувати у тісній співпраці з сім'єю. Для цього доцільно залучати батьків до педагогічного процесу, систематично консультивати їх з питань психолого-педагогічної підготовки до розвитку, навчання і виховання дітей, особливостей опанування дошкільною освітою в умовах родини.

Дитинство – це ціла самостійна Країна, імперія, особливий дитячий світ, який В. Сухомлинський образно назвав «казковим палацом», у якому живуть діти своїм дитячим життям, своїми поняттями про Добро, Зло, Честь і Безчестя, людську гідність.

Отож, від того, яке було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму й серця з доквілля та з чинних програм її виховання, навчання і розвитку, від цього значною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній дошкільник.

Використана література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А.М.Богуш. – К.: Вид-во МОНМС України, 2012. –26 с.
2. Дошкільна освіта: Словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв /упор.: К.Л.Крутий, О.О.Фунтікова. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. –324 с.
3. Психологічна енциклопедія / авт.-упор. О.М.Степанов. – К.:Академвидав, 2006. – 424.
4. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упор.: О.М. Байер, Л.В. Батліна, А.М. Богуш та ін.; наук. керівник акад. А.М. Богуш; за заг. ред.. Л.В.Батліної. –Тернопіль:Мандрівець, 2015. –200 с.